

8. Fokin N.P., Bokiy V.I. The economic security of the enterprise - an essential component of financial stability / N.P. Fokin , V.I. Bokiy // Actual problems of economy. Avg. Finance . - 2003. - № 8 (26) . - P. 111-114 .
9. Zhyhley I.V. Social security entity : the place and role of accounting / I.V. Zhyhley // Bulletin ZSTU. Avg. " Economics ". - 2008. - № 3 (45) . - P. 88-95 .
10. Business Economics : Textbook / [Petrovich Y.M., Klit A.F., Zaharchin G.M., KIndratska G.I.] / by general ed. Y. M. Petrovich. - [2nd ed . , Correct .] - Liv " Magnolia 2006" , 2008. – 580p.
11. Shvab L.I. Business Economics : Textbook. - K.: Caravel , 2001. - 416 p.
12. Antonyuk P. P. Characteristics of social security: research directions and stages of analysis / Antonyuk P. P. // Journal of Khmelnytsky National University. Economics . 2013. - № 2. Economics , Vol 1, p. 209-215 .
13. Antonyuk P. P. Issues and trends analysis of social enterprise security / P. P. Antonyuk // Proceedings of "Economic Analysis" Ternopil National Economic University, Issue 12. Part 3. 2013. - P. 13 - 18.
14. Andrushkiw B.N., Kuzmin, O. E. Fundamentals of Management : a textbook . - Lviv : Mir, 1995. – 296 p.
15. Gluhov V. V. Management. Tutorial. 2nd ed. , Corr. and add. - St. Petersburg. " Publishing House " Doe " 2002. - 528 p.
16. Kuzmin O. E., Melnyk O. G. Fundamentals of Management : a textbook . - K. " Akademydav " , 2007. - 462 p.
17. Hmil F.I. Fundamentals of Management : a textbook . 2nd ed . , Radiation . and add. - K. " Akademydav" , 2007 . - 576 p.
18. Zhdanov S.A. Economic models and methods of administration. - M.: publishing house "Business" and " Service", 1998 - 176 p.
19. Kolomojtsjev V.E. Universal dictionary of economic terms : Manual. - K. : Type of "Youth " , 2000. -384 p.
20. Hawrylyshyn B.D. Economic Encyclopedia in three volumes. - K.: Publishing House "Academy " , 2002.
21. Bolshakov A. S. Management: Textbook . - St. Petersburg. " Publishing House " Peter " , " 2000. - 160 p.
22. Meskon M.H. , Albert M., Hedouri F. Fundamentals of Management : Per. with the English. - Moscow: Delo , 1998 - 704p.
23. Stechenko D.M., Grigorovich A.V., Duka A.P. Management. Dictionary : teach. guidances . – Khmelnytsky : Publisher " Podillya " , 2004. - 587 p.
24. Shatun V.T.. Fundamentals of Management : a tutorial. - Nikolaev: publ^ MDGU name. Petra Mogili , 2006. - 376 p.
25. Vershigora E.E Vershyhora EE Management: Textbook . - Moscow: INFRA -M , 1999. - 256 p.
26. Haminin S.Y. Enterprise management on the basis of the educational potential Monograph . - D. : publishing DNY, 2006. - 288

Надійшла 17.01.2014; рецензент: д. е. н.

УДК 658

М. П. ВОЙНАРЕНКО, Г. І. РЗАЄВ, Т. Г. РЗАЄВА
Хмельницький національний університет

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА У ДИНАМІЧНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В статті обґрунтовано необхідність вивчення інформаційної безпеки, розглянуто її сутність, окреслено основні характеристики. Доведено, що стан джерел інформації, яка гарантує певний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення, обумовлює отримання ефективного та результативного інформаційного продукту. Встановлено основні напрями підтримки безпеки інформації на підприємства, а також обґрунтовано основні етапи формування безпечної інформаційної системи суб'єкта господарювання. Визначено основні причини зниження рівня інформаційної безпеки та розроблено систему заходів щодо підвищення рівня інформаційної безпеки підприємства.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційний продукт, інформаційне середовище, комерційна таємниця, комерційний інтерес, функціональна складова економічної безпеки.

M. P. VOYNARENKO, G. I. RZAEV, T. G. RZAEVA
Khmelnitsky National University

INFORMATIVE SAFETY OF ENTERPRISE IS IN DYNAMIC MARKET ENVIRONMENT

The necessity of study of informative safety is reasonable in the article, her essence is considered, basic descriptions are outlined. It is well-proven that the state of information, that guarantees the certain level of the research and information providing, stipulates the receipt of effective and effective informative product, generators. Basic directions of support of safety of information are set on enterprises, and also the basic stages of forming of the safe informative system of subject of manage are reasonable. Principal reasons of decline of informative strength security are certain and the system of measures is worked out in relation to the increase of informative strength of enterprise security.

Keywords: informative safety, informative product, informative environment, commercial secret, commercial interest, functional constituent of economic security.

Вступ. Успішність функціонування підприємств у динамічному ринковому середовищі значною мірою визначається станом інформаційної безпеки. Рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки ефективною є інформаційна безпека суб'єкта господарювання, що дасть змогу уникнути можливих загроз та негативних наслідків впливу конкурентного середовища.

Більшість науковців вважають, що економічна безпека підприємства – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільше ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам) [2, с.401]. Відповідно достатній рівень

інформаційної безпеки дасть змогу підприємству повною мірою використовувати необхідну інформацію для прийняття результативних управлінських рішень, виконання яких обумовить подальшу фінансову стійкість підприємства і буде сприяти його подальшій ефективній роботі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Мінливі умови функціонування у ринковому середовищі висувають на перший план дослідження питань, що пов'язані з інформаційною безпекою. Інформаційну безпеку як складову економічної безпеки виділяють такі науковці, як О.В. Арє'фєва, Т.Б. Кузенко, В.С. Гусєв, П.О. Іваненко, С.М. Ілляшенко, В.І. Мунтіян, Е.А. Олейніков, А.С. Соснін, П.Я. Пригунов [1, с.74], Н.В. Вашенко, О.О. Гетьман, Л.І. Донець, Т.О. Загорна, С.Ф. Покропивний, Ю.Б. Кракос, П. Попович, Й.М. Петрович, С.Й. Ситник, Н.І. Серик, В.М. Шаповал, О.С. Шнипко, О.Ф. Яременко. Зв'язок інформації та прийняття рішення, як складову економічної безпеки пропонує вивчати С.В. Глушенко [3, с.74]. За проведеними дослідженнями доцільно відзначити, що певна частина науковців у своїх дослідженнях пропонують розглядати інформаційну безпеку, як функціональну складову економічної безпеки, але при тому не розглядають сутності інформаційної безпеки, етапи її підтримки та заходи до її забезпечення.

Постановка завдання. Головною метою даної статті є дослідження існуючих теоретичних підходів до поняття інформаційної безпеки, окреслити основні її характеристики та розробити заходи до підвищення її рівня. Мета статті може бути досягнута шляхом виконання наступних завдань:

- дослідити існуючі теоретичні підходи до поняття інформаційної безпеки, окреслити основні його характеристики;
- обґрунтувати основні напрямки підтримки безпеки інформації на рівні суб'єкта господарювання;
- визначити основні причини зниження рівня інформаційної безпеки та розробити відповідні заходи щодо підвищення рівня інформаційної безпеки на рівні суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Щоб належним чином функціонувати за умов конкурентної боротьби, необхідно постійно отримувати повну та достовірну інформацію, що комплексно характеризує процеси діяльності підприємства. Ефективність інформаційного забезпечення обумовлюється системністю та комплексністю інформаційних потоків. Якість інформаційного забезпечення гарантує певна послідовність дій та етапів, логічність яких ґрунтується на науковому підході. Поетапний збір, обробка, групування, аналіз, діагностика дадуть змогу забезпечити повноту, точність, своєчасність та об'єктивність інформації, що групується відповідно до визначених цілей та завдань діяльності суб'єкта господарювання. Дотримання зазначених принципів дасть змогу підтримувати рівень інформаційної безпеки на достатньому рівні. Останнім часом все більше науковців приділяють увагу інформаційній безпеці підприємства і наголошують на її значущість для підприємства. Так О.Ф. Яременко представляє інформаційну безпеку як певний рівень якісної, точної, своєчасної інформації [4, с.150]; колектив авторів вбачає у визначенні ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення [5, с.153]; наступна група науковців представляє інформаційну безпеку як основний вид економічної інформації, необхідної для ефективного використання ресурсів [6, с.272] та ін. Розглянемо визначення інформаційної безпеки, як функціональної складової економічної безпеки за даними табл. 1.

Таблиця 1

Теоретико-концептуальні підходи до визначення поняття «інформаційна безпека» як функціональної складової економічної безпеки

Автор (джерело)	Визначення
Яременко О.Ф. [4, с.150]	Характеризує рівень якісної, точної, своєчасної інформації про умови зовнішнього середовища, контрагентів (конкурентів, клієнтів, постачальників і т.д.), захисту наукового забезпечення наукової, виробничо-комерційної і маркетингової діяльності підприємства
Цигилик І.І., Бибик Я.Р., Ємбрик М.Я., Паращич В.Ф. [5, с.153]	Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства (організації)
Мочерний С.В., Устенко О.А., Чоботар С.І. [6, с.272]	Передбачає отримання за доступними цінами основних видів економічної інформації, необхідної для ефективного використання ресурсів, проведення комплексної аналітичної діяльності на підприємстві з метою систематизації та класифікації інформації, вміння прогнозувати на цій основі тенденції розвитку підприємства на коротко- середньо- та довготерміновий період тощо
Косянчук Т.Ф., Лук'янова В.В., Майорова Н.І., Швид В.В. [7, с.311]	Визначається шляхом використання неповної, неточної і суперечливої інформації у процесі прийняття управлінських рішень. Протидією повинна займатись інформаційно-аналітична служба спільно зі службою охорони

Опрацювання та узагальнення зазначених підходів до визначення інформаційної безпеки і власні дослідження дали змогу виділити основні його характеристики й сформувані власне визначення. Так вагомими характеристиками існуючих теоретичних підходів до інформаційної безпеки є такі:

- своєчасність, точність та неупередженість інформації всіх рівнів та підрозділів підприємства;
- ефективність інформаційно-аналітичних баз, що зумовлюють результативність діяльності суб'єкта господарювання;
- комплексність інформаційних ресурсів, що визначають стан діяльності підприємства;
- основа формування та прогнозування діяльності підприємства на перспективу.

Відповідно до умов функціонування у динамічному ринковому середовищі, інформаційна безпека підприємства, на нашу думку, представляє собою характеристику стану джерел інформації що гарантує певний рівень інформаційно-аналітичного забезпечення, який базується на захисті інформаційного середовища і обумовлює отримання ефективного та результативного інформаційного продукту.

Ефективність інформаційного продукту можлива за умов дотримання системного та наукового підходу до існуючих джерел інформації всіх рівнів, що формуються на основі принципів достовірності, своєчасності, об'єктивності, точності, цілеспрямованості, та ін. Основною метою інформаційної безпеки є дотримання певного рівня якості інформаційного забезпечення, що гарантує його ефективне використання в аналізі, оперативному управлінні, постійно діючому контролі, з метою розробки і прийняття відповідних управлінських рішень.

Інформаційна безпека підприємства може бути забезпечена шляхом захисту інформаційного середовища; захисту комерційної таємниці та комерційних інтересів; розвитку інформаційних технологій у роботі підрозділів; досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи суб'єкта господарювання та всіх його підрозділів.

Основними напрямками підтримки безпеки інформації на рівні суб'єкта господарювання, на нашу думку, можуть бути такі: раціоналізація документів та їх структури; систематизація та спрощеність документів; комп'ютеризація, уніфікація, типізація та стандартизація; скорочення документообігу та ліквідація дублювання; розвиток інформаційних технологій та використання відеоінформаційних систем (рис. 1).

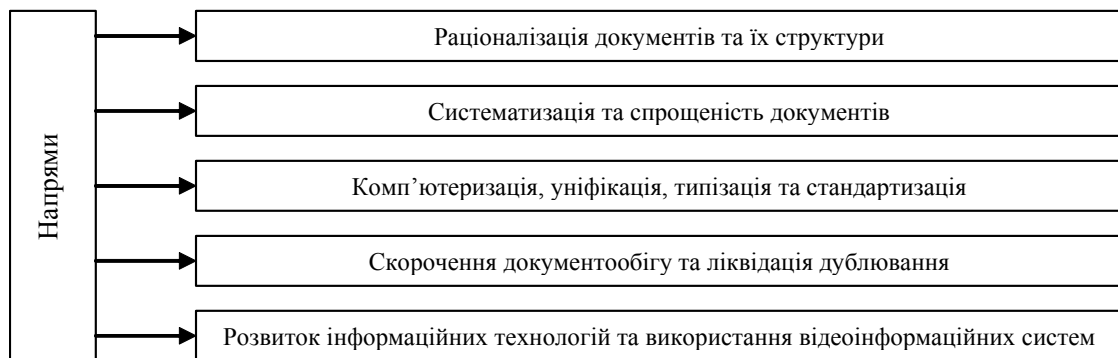

Рис. 1. Основними напрямками підтримки безпеки інформації на рівні суб'єкта господарювання

Формування безпечної системи інформаційного забезпечення ефективної діяльності підприємства та її підтримка на належному рівні є один із важливих етапів аналітичної роботи. Виконання певних дій щодо сприяння інформаційній безпеці підприємства є безперервний процес. Оперативна реалізація заходів щодо збору, обробки, охорони та підтримки належної якості інформаційного продукту підприємства здійснюється шляхом виконання певного кола робіт у відповідній послідовності, що представлено такими етапами (рис. 2). Першим і найбільш важливим є розробка програм формування інформаційного забезпечення відповідно до об'єктів дослідження. Наступним етапом є систематизація, класифікація та раціоналізація інформаційних потоків за різними джерелами надходження. Подальшим етапом формування інформаційної системи є збір, опрацювання, узагальнення та аналіз інформації відповідно до обраних напрямів дослідження та об'єктів. Черговим етапом подальших робіт є аналітичне групування та обробка інформації відповідно до висунутих вимог та визначених завдань. Останнім етапом є захист інформаційного середовища та його продукту на рівні підприємства і за його межами.

Захисту інформаційного середовища сприяє нормативно-законодавча підтримка. Важливе значення у захисті комерційної таємниці та комерційних інтересів належить Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР (гл. 4, 5), основні статті якого представлено нами у табл. 2 [8, с.113, 115].

Інформаційна безпека підприємства сприяє покращенню фінансово-економічної діяльності і повинна займати в механізмі забезпечення результативної діяльності підприємства вагомий роль і тісно переплітатись з функціями менеджменту та моніторингу.

Основні причини зниження рівня інформаційної безпеки:

- неналежні умови збору, збереження та обробки інформаційних потоків як на рівні підприємства, так і за його межами;

- несанкціонований, неконтрольований та необмежений доступ до інформації широкого кола її споживачів;
- відсутність системи захисту інформаційних масивів на всіх рівнях підприємства або недостатній рівень її функціонування;
- не функціонування дозвільної системи та режиму доступу до інформаційних баз підприємства;
- не розробленість профілактичної системи заходів спрямованих на підтримку режиму захисту інформаційного продукту.

Рис. 2. Етапи формування безпечної інформаційної системи суб'єкта господарювання

Таблиця 2

Види недобросовісної конкуренції, що пов'язані з неправомірним збиранням, розголошенням та використанням комерційної таємниці

Стаття	Назва	Сутність (зміст) порушень щодо їх попередження
Стаття 16	Неправомірне збирання комерційної таємниці	Вважається порушення Закону, щодо добування протиправним способом відомостей, які відповідно до законодавства України, становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю)
Стаття 17	Розголошення комерційної таємниці	Порушення є ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що, відповідно до чинного законодавства України, становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю)
Стаття 18	Схилення до розголошення комерційної таємниці	Порушення є спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що, відповідно до чинного законодавства України, становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди господарюючому суб'єкту (підприємцю)
Стаття 19	Неправомірне використання комерційної таємниці	Порушення є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до законодавства України, комерційну таємницю
Стаття 26	Спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей	У разі встановлення факту дискредитації господарюючого суб'єкта (підприємця) АКУ, його територіальні відділення мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням

Висновки. Ринкове динамічне середовище вимагає постійної підтримки відповідного інформаційного середовища, що буде відповідати певному рівню інформаційної безпеки. Дотримання відповідного режиму збирання, збереження та обробки інформації дасть змогу досягти і підтримувати відповідний рівень інформаційної безпеки й відповідно покращити результати діяльності підприємства. Основними заходами щодо підвищення рівня інформаційної безпеки можуть бути наступні:

- посилення персональної відповідальності посадових осіб за збереження та обробку інформаційних масивів, порушення змісту яких може призвести до втрати комерційної таємниці;
- обмежити доступ до конфіденційної інформації широкого кола відповідальних осіб;
- позбавити можливості відповідних працівників безконтрольного, несвідомого користування та винесення різних носіїв інформації;

- створити умови забезпечення та підтримки необхідного режиму захисту інформаційного середовища;
- обмежити несанкціоноване користування системами обробки інформації і наявними там даними, а також лімітувати отримання дозволів на користування ними;
- ознайомлення посадових осіб з правилами діловодства та контроль за їх дотриманням;
- проведення профілактичних заходів, спрямованих на попередження режиму захисту інформаційного продукту;
- дотримання конфіденційності та встановленого порядку проведення нарад, переговорів, співбесід тощо;
- посилити контроль та пропускний режим відповідних об'єктів та ін.

Таким чином, дотримання запропонованих заходів дасть змогу суб'єктам господарювання підтримувати рівень інформаційної безпеки відповідно до вимог часу. Саме функціонування підприємств у мінливому конкурентному середовищі потребує постійного моніторингу рівня інформаційної безпеки, що є гарантією підвищення відповідного стану економічної безпеки за умов загострення конкурентної боротьби.

Література

1. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі : [монографія / за наук. ред. проф. Войнарєнка М.П.]. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 382 с.
2. Економіка підприємства : [підручник / за ред. С.Ф. Покропивного]. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
3. Рзаєв Г.І. Оцінка конкурентоспроможності підприємства в контексті його економічної безпеки / Г.І. Рзаєв // Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Сер. «Економіка та менеджмент». – 2010. – Вип. 7 (26). – Ч. 3. – С. 67–76.
4. Яременко О.Ф. Середовище підприємства як чинник небезпеки діяльності суб'єкта господарювання / О.Ф. Яременко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 5. – Т. 2. – С. 144–150.
5. Економіка підприємства (в питаннях та відповідях) / [І.І. Цигилик, Я.Р. Бибик, М.Я. Ємбрик, В.Ф. Паращич]. – Івано-Франківськ : Вид-во «Полум'я», 2003. – 212 с.
6. Мочерний С.В. Основи підприємницької діяльності : [посібник] / С.В. Мочерний, О.А. Устинко, С.І. Чоботар. – К. : Вид. Центр «Академія», 2001. – 280 с.
7. Економічна діагностика : навчальний посібник / [Т.Ф. Косянчук, В.В. Лук'янова, Н.І. Майорова, В.В. Швид] ; за заг. ред. Т.Ф. Косянчук. – Львів : Вид-во «Новий світ-2000», 2007. – 452 с.
8. Законодавство України про захист економічної конкуренції : юридичний збірник. – К., 2006. – 362 с.

References

1. Economic security company in a competitive environment : a monograph / by science. eds. prof. Voynarenko M.P. - Khmelnytsky : KNU , 2008. - 382 p.
2. Business Economics: manual / Ed. S.F. Pokropyvnoho . - Ed. 2nd , revised. and add. - By: MBK , 2001. - 528 p.
3. Rzaev G.I. Evaluation of competitiveness in the context of its economic security / G.I. Rzaev // Lutsk National Technical University. Economics . Avg. "Economics and Management". - 2010. - Vol. 7 (26). - Part 3. - P. 67-76 .
4. Jaremenko A.F. Medium enterprises as a factor in the danger of the entity / O. Jaremenko // Journal of Khmelnytsky National University. Economics . - 2006 . - № 5. - Vol.2 . - P.144 -150.
5. Tsyhylyk I.I. Business enterprises (questions and answers). / I.I. Tsyhylyk , Y.R. Bybyk , M.J. Yembryk , V.F. Paraschych // Ivano -Frankivsk : Type of "Flame " , 2003 . - 212 p.
6. Mocherny S. Basics of Business : A Guide . / S. Mocherny , O.A. Ustynko , S. Cobbler // K : Ed. Center "Academy" , 2001. – 280 p.
7. Economic Diagnosis : Tutorial / T.F. Kosyanchuk , V. Lukyanov , N. Mayorov , V. Shvid / under total. eds. T.F.Kosyanchuk . - Lviv: Publishing House "New World -2000 " , 2007 . - 452 p.
8. Legislation of Ukraine on Protection of Economic Competition : Law book. - K. , 2006. – 362 p.

Надійшла 13.01.2014; рецензент: д. е. н.